

of local authorities can take different forms depending of the norms which are defined by the strategy of development of the regions of Poland. In general, they are implemented in the following directions: private sector support, effective use of local resources and opportunities, new job creation, effective use of local incomes.

Key words: local authorities, globalization, integration, competitiveness, regions, partnership, cooperation, innovation development.

Стаття надійшла 23 жовтня 2017 р.

УДК 321.64-029:[94+34](47+57)«19»

**О. В. Ряшко,
І. М. Коваль**

АНТИПРАВОВА, АНТИГУМАННА СУТНІСТЬ СТАЛІНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ (до 80-річчя «Великого терору»)

Проаналізовано деякі аспекти політики сталінського тоталітарного режиму. Вказано, що протягом усієї діяльності Й. Сталін провадив ціле-спрямовану, послідовну, антиправову, антигуманну політику, прикриваючись уявними ідеологемами боротьби як з внутрішніми, так і зовнішніми ворогами, які в СРСР прагнули запровадити капіталізм. Зазначено, що, проводячи колективізацію й індустріалізацію, мільйони селян були визнані куркулями та піддані репресіям. Констатовано, що Й. Сталін і його соратники провадили активну пропагандистську діяльність, яка була важливим чинником ідеологічного та психологічного впливу на людей.

Ключові слова: держава, народ, право, партія, політика, влада, насильство, тоталітаризм, репресії, геноцид, терор, тиран, «ворог народу».

Постановка проблеми. В історію нашого народу 1937-й рік увійшов як «Великий терор», що був організований Й. Сталіним. Ця антинародна, антиправова, антигуманна, злочинна діяльність була продовженням терору, який розпочали більшовики після Жовтневого перевороту 1917 р. Під час Громадянської війни у кривавій, брато-вбивчій війні загинули мільйони українців. Через 15 років сталінське партійно-політичне керівництво свідомо спланувало й організувало в Україні одну із найжахливіших антигуманних та антиправових акцій – Голодомор.

«Хіба можна стерти з пам'яті ті картини, – зазначає Ф. Моргун, – що довелося бачити і пережити, коли мільйони найбільш добросо-

вісних і працюючих селян викидали з власних домівок, відбирали їхнє майно і землю, людей насильно вантажили у товарні вагони і виганяли на натуру в Сибір. Коли на Україні, в країні з найкращими у світі родючими землями і працелюбними землеробами, в 1933 році вмирили мученицькою смертю від голоду мільйони» [2, с. 7–8].

Р. Конквест зазначає, що під страхом смерті заборонялось говорити про голод. «Ті, що порушували цей неписаний закон, підлягали арешту за антирадянську пропаганду» [2, с. 290]. Це була помста диктатора волелюбному українському народові.

Цей акт вандалізму і геноциду повинен був показати іншим народам СРСР, на прикладі України, що Й. Сталін жорстоко каратиме тих, хто піддає сумніву або відкрито виступає проти політики партії. Опісля Голодомору в Кремлі розпочалось планування нової злочинної стратегії – «Великого терору».

Стан дослідження. Діяльність Й. Сталіна та його близького оточення вивчали і зарубіжні, і радянські дослідники, серед яких такі відомі науковці, як М. Джілас, Дж. Кеннан, Р. Конквест, Е. Монтгомері, А. Авторханов, А. Антонов-Овсієнко, В. Куріцин, Д. Волкогонов, Р. Медведєв, Е. Радзинський, В. Ченцов, І. Білас, С. Білоконь, Г. Білобега, О. Долженков, С. Дукемський, Ф. Моргун, О. Хлевнюк, Ю. Шаповал. Незважаючи на доволі широкий спектр дослідження, ця проблема вимагає подальшого філософсько-правового, політологічного, етико-морального та психологічного осмислення цього феномену.

Метою статті є розгляд діяльності Й. Сталіна, яка полягала в організації терору проти власного народу.

Виклад основних положень. У ХХ ст. відбулося чимало трагічних подій, зокрема «Великий терор» 1937–1938 рр., який у народі отримав назву «єжовщина». Він був спланований і знаходився під контролем Й. Сталіна та наркома НКВС М. Єжова – жорстокого, аморального та малоосвіченого. Аби догодити вождю органи НКВС фабрикували справи, а в підвалах тюрем, застосовуючи тортури, змушували заарештованих зізнаватися в антирадянській діяльності. Окрім органів НКВС, ці злочини учиняли й позасудові органи – «трійки», «двійки», сталінська прокуратура.

Більшість науковців вважає, що загальні результати «Великого терору» в цифрах точно визначати складно. Товариство «Меморіал» оприлюднило такі статистичні підсумки «Великого терору» в СРСР протягом жовтня 1936 – листопада 1938 рр.: за справами УДБ, НКВС, СРСР заарештовано щонайменше 1 млн 710 тис. осіб, засуджено – 1 млн 440 тис., розстріляно – 724 тис. засуджених або й більше [3, с. 9].

О. Шатуновський, спираючись на неопубліковані матеріали КДБ СРСР, стверджує, що протягом 1935–1941 рр. було заарештовано 19 млн 840 тис. «ворогів народу», із яких розстріляно приблизно 7 млн чоловік, а більшість засуджених загинула в таборах [4, с. 184].

Об'єктивними чинниками, які сприяли розвитку диктаторського режиму, були: по-перше, існуюча політико-правова влада в СРСР у формі диктатури пролетаріату. *«Як необмежене законом, – заявив Й. Сталін, яка спирається на насильство пролетаріату над буржуазією»* [5, с. 34]. Як результат так званої «революційної законності» вона створювала широкі можливості сталінському тоталітарному режиму для застосування насильства у боротьбі з «ворогами народу». По-друге, тоталітарно-авторитарна система партійно-державного керівництва відкрито відкидала демократичну суть права і свободи особистості, існуючих у демократичних державах норм і процедур, та перетворювала правоохоронні органи в репресивно-каральну систему. Так, наприклад, сталінський філософ П. Юдин заявляв, що право є політичною функцією держави та «формою вираження і застосування насильства» [6, с. 126].

А. Сольц (державний і політичний діяч) 1925 р. аргументував у пресі тезу про те, що суддя й інша посадова особа заради справи можуть відступити від закону [7, с. 117].

Обґрунтовуючи політику репресій і беззаконня в СРСР, Й. Сталін постійно заявляв, що країна оточена ворожими державами, які прагнуть ліквідувати СРСР і запровадити «капіталістичне рабство». Він зазначав, що *«всередині радянської держави існують «капіталістичні елементи», які не бажають добровільно залишити сцену: вони чинять опір і будуть надалі чинити опір соціалізму»* [8, с. 231].

Прикриваючись гаслами захисту держави, диктатор був упевнений, що для цього потрібна сильна влада, яка б навіювала на народ страх. Страх необхідно було підтримувати будь-якими засобами. *«Якщо при цьому загине декілька мільйонів людей, розмірковував вождь, історія вибачить товаришу Сталіну. Якщо ж він залишить державу беззахисною, прирече її на загибель, історія не пробачить йому ніколи»* [9, с. 304].

1 грудня 1934 р. була прийнята Постанова Президії ЦВК СРСР «Про порядок ведення справ щодо підготовки або здійснення терористичних актів». Згідно з цим документом, строки проведення слідства скорочувались до 10 днів, обвинувальний висновок обвинуваченому вручався за 1 добу до суду. Справи розглядалися без участі сторін (тобто без прокурора й адвоката). Касаційне оскарження і подача клопотання відмінялися.

Постанова ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 р. установила особливий порядок судочинства, який стосувався так званих справ терористичних організацій і терористичних актів, а згодом постановою ЦВК СРСР від 14 вересня 1937 року установлювався теж особливий порядок судочинства в справах про контрреволюційне шкідництво і диверсії.

Ці документи фактично юридично закріпити право на репресії проти так званих «ворогів народу» [10, с. 56].

«Встановлення тоталітарного сталінського режиму, – зазначає Б. Кіндюк, – потребувало внесення змін у кримінальне право шляхом посилення кримінальної репресії як основи правової політики більшовицької держави у її наступі на права людей» [11, с. 150].

Б. Кіндюк вказує на те, що в 43 статтях, що становили 17,1% від їхньої загальної кількості, передбачалось використання вищої міри покарання [11, с. 153]. Потрібно вказати, що органи НКВС широко застосовували до арештованих торттури й катування.

Так, у директиві, за ініціативою та підписом Й. Сталіна, йшлося: *ЦК ВКП(б) пояснює, що застосування методів фізичного впливу в практиці НКВС, починаючи з 1937 р., було дозволено ЦК ВКП(б)... Відомо, що всі буржуазні розвідки застосовують метод фізичного впливу проти представників соціалістичного пролетаріату і при тому застосовують ці методи у найогиднішій формі. Виникає питання, чому соціалістичні органи державної безпеки мають бути гуманнішими до скажених агентів буржуазії і заклятих ворогів робітничого класу і колгоспників.*

ЦК ВКП(б) вважає, що засоби фізичного впливу повинні як виняток застосовуватися до відомих і запеклих ворогів народу і розглядатися у цьому випадку як припустимий і правильний метод [12, с. 466].

Диктатор відкидає існуючі в цивілізованих демократичних державах норми права, як «буржуазний хлам», одурманюючи народ своїми гаслами, що тільки в СРСР існує право та свобода людини і громадянина, й, що вони реально гарантовані Конституцією.

Й. Сталін із гнівом засуджує і критикує тих західних учених, які паплюжать «радянський режим», вихваляють «парламентську демократію», бо цим вони хочуть сказати, що борються і боротимуться за запровадження капіталістичних порядків у СРСР, за збереження капіталістичного рабства» [8, с. 181]. І далі заявляє: «Неможливо закінчити з капіталізмом, не закінчивши з соціал-демократизмом» [8, с. 182]. «Соціал-демократія є головною опорою капіталізму» [8, с. 205].

На лютнево–березневому Пленумі ЦК ВКП(б) 1937 року Й. Сталін висунув тезу про те, що по мірі просування до соціалізму класова боротьба загостриватиметься. Ця вказівка диктатора спрямувала всю діяльність НКВС на пошук «ворогів народу».

«Завдання полягає у тому, підкреслив Й. Сталін, – щоб зміцнити наш тил і очистити його від скверни, не зупиняючись перед розправою над терористами та палями наших фабрик і заводів» [10, с. 329]. *«То нехай знають вороги СРСР, вороги внутрішні також, що пролетарська диктатура в СРСР живе і рука її тверда»* [13, с. 330].

Важливим політико-стратегічним напрямом сталінського керівництва було здійснення індустріалізації та колективізації. В цьому аспекті варто підкреслити, що мільйони селянських родин чесних і дбайливих хліборобів влада оголосила куркулями. Й. Сталін закликав вживати надзвичайних мір проти куркулів і силою забирати в них хліб. *«Але це обурює і визиває «комічні» крики у Бухаріна і Рикова. А що в цьому поганого? Чому не можна застосувати інколи «надзвичайні міри» проти нашого класового ворога, проти куркулів»* [8, с. 259]. *«Ми висунули гасло ліквідації куркулів як класу [8, с. 313]. Куркуль є ворогом радянської влади»* [8, с. 319].

«Група Бухаріна, – говорив Й. Сталін, – виступає проти надзвичайних заходів стосовно куркулів і їхнього надзвичайного оподаткування, безцеремонно звинувачуючи партію в тому, що вона, застосовуючи ці міри, провадить по суті політику військово-феодальної експлуатації селянства. Це сміхотворне звинувачення знадобилось Бухаріну для того, щоб взяти під свій захист куркулів» [14]. Отже, для Й. Сталіна трагедія мільйонів селянських сімей, яких розстріляли і репресували, була «сміхотворною нісенітницею».

Й. Сталін постійно і в теоретичних працях, і в практичній діяльності нагадував про небезпеку капіталістичного оточення. Так, у промові на першій Всесоюзній конференції працівників соціалістичної промисловості 4 лютого 1931 року він наголосив: *«Ми відстали від передових країн на 50–100 років. Ми повинні пробігти цей відрізок за десять років. Або ми зробимо це, або нас знімуть»* [8, с. 329]. Ці гасла диктатора повинні були не тільки спрямовувати суспільство на готовність до захисту від ворожого вторгнення, а й викликати в нього ненависть до капіталістичних країн. Як зазначалося, Й. Сталін особисто планував і контролював діяльність НКВС стосовно проведення репресій.

В одній із своїх вказівок наркомун Єжову Сталін написав: *«Ті особи, які відмічені мною в тексті буквою «ар», слід терміново*

заарештувати, якщо вони ще не заарештовані». На іншому документі стосовно арешту осіб, які перевірялись, зазначав: «Не перевіряти, а арештовувати потрібно» [15, с. 118].

Репресії проти колишніх членів партії, зокрема й військових, працівників НКВС, вищих керівників промисловості та сільського господарства, науки і культури, а також представників різних релігійних конфесій особисто схвалювалися Й. Сталіним. Так, Єжов в одній із записок до вождя заявляє: «Посилаю на затвердження чотири списки осіб, які підлягають Суду Військової колегії: 1. Список № 1 (загальний). 2. Список № 2 (колишні військові працівники). 3. Список № 3 (колишні працівники НКВС). 4. Список № 4 (дружини ворогів народу). Прошу санкції засудити всіх по першій категорії».

Перша категорія означала розстріл. Списки були розглянуті Молотовим і Сталіним, і на кожному з них резолюція: «За Й. Сталін, В. Молотов» [15, с. 118].

Й. Сталін формулює негласні принципи свого управління: народом можна успішно управляти, якщо діяти терором, упокоренням страхом, тоді він панікує і на нього легко впливати, а також варто застосовувати брехню й обманом для одурманювання. «Терор – не тільки знаряддя для знищення непокірних, але й могутній психологічний чинник підкорення маси. Брехня, яку повторюють систематично, стає звичайним явищем для маси, й управляти нею вже не буде проблемою» [16, с. 157].

Так звана боротьба за справедливість і захист держави як від внутрішніх, так і від зовнішніх ворогів розглядалася ним виключно як боротьба за владу. «І розвинута до неймовірних розмірів жадоба володіння, – зазначав В. Бадрак, – підсилювала в його свідомості та поведінці насильство і жорстоку агресію» [17, с. 191]. Й. Сталін знищував не лише конкурентів, а й багатьох членів партії, в яких він у майбутньому бачив противників режиму. Так, наприклад, із 1966 делегатів XVII з'їзду партії 1108 було розстріляно.

Й. Сталін був глибоко переконаний, що тільки він оволодів марксистсько-ленінською теорією і практикою керівництва державою. Досягнувши безмежної влади, він фактично став недосяжним для будь-якого контролю. «Він був єдиний із лідерів революції, хто найбільше відповідав безкарності та безконтрольності влади» [18, с. 323].

Терор спричиняв страх. Страх кожного громадянина держави, який підсилювався постійними кампаніями з виявлення «ворогів народу», об'єднував людей у своїй ненависті до них. Однак були й особистості, що сумнівалися і не вважали винними своїх співвітчизників, але будь-який сумнів у партії (Сталіна) міг трагічно завершитись.

У всіх негараздах народ звинувачував не Сталіна, а ні в чому не винних співвітчизників – «ворогів народу». Як і в середньовічну епоху, де на вогнищах спалювали відьом, так і в боротьбі з ворогами на багаточисленних мітингах оратори від імені народу вимагали їх смерті [19, с. 15].

Культ особи Сталіна і розпочатий ним терор викликав страх не лише у пересічного громадянина, але й у близького оточення диктатора. М. Хрущов згадував слова М. Булганіна, який указував, що «їдучи від Сталіна, не знаєш, чи не заарештують тебе по дорозі».

Й. Сталін, – зауважує В. Бадрак, – шляхом залякування і створення імперії страхіть впливав на інстинкти свого оточення й усього народу, не залишаючи жодних інших моделей поведінки, крім шанування та рабського благоговіння» [17, с. 203].

«За прямими наказами і негласними розпорядженнями Й. Сталіна, – народ строем крокував назустріч смерті, Сталін уміло створював атмосферу всезагальної напруги і ніколи не залишаючого громадян СРСР страху. І він сповна міг гордитися собою, тому що похвали і дифірамби володарю імперії співали із моторошного страху, який був продиктований інстинктом самозбереження» [17, с. 209].

Як зазначає Д. Шепилов, за 30 років одноосібної влади Й. Сталіна лише він володів правом критики. «Тільки він міг завдавати і завдавав удари: вчора по «контрабандистах» у питаннях історії партії, сьогодні – по «ідеалістах» в філософії, завтра – по «контрреволюціонерах-кондратьєвцях» в аграрній теорії, післязавтра – по «космополітах у літературі та драматургії. Члени партії могли лише прославляти геніальність ідей Й. Сталіна, пропагувати їх і популяризувати» [20, с. 6].

Сталін умів видавати біле за чорне, формувати міфи світлого майбутнього, в якому заставляли жити радянських людей. Він завзято слідував аморальній логіці та насолоджувався владою над людьми. Протягом трьох десятиліть радянська преса, радіо, кіно, всі засоби пропаганди і мистецтва навіювали людям думку, що кожне слово Й. Сталіна – це «вище одкровення, абсолютна істина, криниця мудрості, пізнання сучасного, віщування майбутнього» [20, с. 27].

Як переконливо засвідчує історія, імперії та диктаторські режими зникають разом із кривавими диктаторами, залишаючи в пам'яті поколінь осуд і незрозуміння.

Висновки. Сталінський політичний тоталітарний режим увійшов в історію як одна із найкривавіших трагедій ХХ ст. Й. Сталін безпосередньо планував, контролював і здійснював політичні акції, спрямовані на знищення мільйонів невинних людей, серед яких були

і робітники, і представники інтелігенції, і діячі партійно-державної номенклатури. Партія більшовиків після Жовтневого перевороту 1917 р. оголосила низку законодавчих актів, що проголошували права та свободи громадян, але керівна партія, яку очолював Й. Сталін, була переконана в тому, що не право є основним інструментом у регулюванні суспільних відносин, а диктатура пролетаріату, яка сприймалася керівниками партії і держави як влада, не обмежена законами. У СРСР, насамперед у період сталінського тоталітарного режиму, право вважалось неповноцінною і навіть збитковою формою регулювання соціального життя. Заперечувався гуманістичний сенс правової норми й її основна роль, яка полягала у захисті незалежності та свободи особи і громадянина.

Вірними борцями з «ворогами народу» були сталінські чекісти на чолі з «залізним» наркомом НКВС М. Єжовим. Метою терору передусім було формування у свідомості народу тотального страху, безсилля, рабської покірності перед владою. Диктатор і його поплічники з метою обґрунтування своєї злочинної антинародної, антиправової й антигуманної діяльності активно провадили величезну пропагандистську роботу, побудовану на відкритому обмані, брехні та цинізмі, яка була важливим чинником ідеологічного й морального психологічного впливу на людей для підкорення їх сталінському тоталітарному режиму.

1. Моргун Ф. Т. Сталінсько-гітлерівський геноцид українського народу. Факти і наслідки / Ф. Т. Моргун. – Полтава: Дивосвіт, 2008. – 325 с.

2. Конквест Р. Жнива скорботи: радянська колективізація і голодомор / Р. Конквест; пер. з англ. – К.: Либідь, 1993. – 384 с.

3. Політичні репресії в Українській РСР 1937–1938 рр.: дослідницькі рефлексії та інтерпретації. До 75-річчя «Великого терору» в СРСР: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 15 березня 2012 р.) / упоряд: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – 456 с.

4. Цокур Є. Г. Перша спроба обмеження репресивно-каральної системи СРСР (1953–1956 рр.) / Є. Г. Цокур // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 1999. – № 2. – С. 183–193.

5. Сталин И. Об основах ленинизма / И. Сталин. – М.: ОГИЗ. Государственное изд-во политической литературы, 1945. – 185 с.

6. Мамут Л. С. Сопещание праведов: год 1938-й / Л. С. Мамут // Государство и право. – 1989. – № 4. – С. 125–133.

7. Фомичев С. М. Николай Васильевич Крыленко / С. М. Фомичев // Советское государство и право. – 1988. – № 7. – С. 114–119.

8. Сталин И. Вопросы ленинизма / И. Сталин. Издание одиннадцатое. – М.: Политиздат при ЦК ВКП (б), 1940. – 611 с.

9. Рыбаков А. Н. Дети Арбата: роман в 3 кн. / А. Н. Рыбаков. – М.: АСТ; Астрель, 2010. – Кн. 1. Дети Арбата. – 604 с.

10. Рогачевский Л. А. К истории вопроса о защите и праве на защиту в советском уголовном судопроизводстве: факты и уроки / Л. А. Рогачевский // Государство и право. – 1989. – № 2. – С. 51–58.

11. Кіндюк Б. Кримінальний кодекс Української Соціалістичної Радянської Республіки 1927 року: кількісні показники та рівень юридичної техніки / Б. Кіндюк // Право України. – 2017. – № 7. – С. 149–155.

12. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX–XX ст. Історичні нариси / Д. В. Архієрейський, О. Г. Бажан, Т. В. Бикова та ін.; відповід. ред. В. А. Смолій. – К.: Наукова думка, 2002. – 952 с.

13. Сталин И. Соченения / И. Сталин. – М.: Государственное изд-во политической литературы, 1954. – Т. 9. – 383 с.

14. Сталин И. Группа Бухарина и правый уклон в нашей партии / И. Сталин. Сочинения. – М.: Государственное изд-во политической литературы, 1949. – Т. 11. – 318 с.

15. Курицын В. М. 1937 год в истории советского государства / В. М. Курицын // Советское государство и право. – 1988. – № 2. – С. 109–119.

16. Авторханов А. О. От Андропова к Горбачеву / А. О. Авторанов // Октябрь. – 1990. – № 8. – С. 152–159.

17. Бадрак В. В. Стратегии злых гениев. Анталогия деструктивных мотиваций / В. В. Бадрак. – Харьков: Фолио, 2010. – 412 с.

18. Лиходеев Л. И. Поле брани, на котором не было раненых / Л. И. Лиходеев. – М.: Политиздат, 1990. – 334 с.

19. Ібрагімов М. М. Філософія права як самостійна наукова дисципліна / М. М. Ібрагімов // Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності: зб. наук. праць. – К.: Українська академія внутрішніх справ. – С. 5–19.

20. Шепилов Д. Т. Воспоминания / Д. Т. Шепилов // Вопросы истории. – 1998. – № 7. – С. 3–35.

Ряшко Е. В., Коваль И. М. Антиправовая, антигуманная сущность сталинского тоталитарного режима: историко-правовой аспект (к 80-летию «Большого террора»)

Анализируются некоторые аспекты политики сталинского тоталитарного режима. Указывается, что в течение всей деятельности И. Сталин вел целеустремленную, последовательную политику, прикрываясь мифическими идеологемами борьбы как с внутренними, так и с внешними врагами, будтобы стремящимися внедрить капитализм в СССР.

Установлено, что вследствие коллективизации и индустриализации миллионы крестьян были признаны кулаками и подвергнуты репрессиям. Констатируется, что Сталин и его соратники вели активную пропагандистскую деятельность, являющуюся важнейшим фактором идеологического и психологического воздействия на людей.

Ключевые слова: государство, народ, право, партия, политика, власть, насилие, тоталитаризм, репрессии, геноцид, террор, тиран, «враг народа», репрессивно-карательные органы.

Ryashko O. V., Koval I. M. Illegal, antihuman essence of Stalin's totalitarian regime: historical and legal aspect (to the 80th anniversary of the «Great Terror»)

Among tragic events of the XX-th century, a special place is occupied by political and state activity of Y. Stalin, who went down in history as an active organizer and immediate supervisor of terror, repressions, that resulted in death of millions of innocent people. Stalin's repressive and punitive machine aggressively exterminated the USSR people, from ordinary citizens to supreme public and political leaders, actors of science and culture, representatives of religious confessions, command-and-political staff of the army.

In 1927 Stalin has become a dictator, any of his illegal instructions and decisions gained a form of a law, and failure to observe them was cruelly punished. The year of 1937 went down in history of our people as a «Great Terror». This antinational, illegal, antihuman action was a continuation of a terror set off by the Bolsheviks headed by V. Lenin. Stalin's party and political leadership conscientiously planned and implemented one of the most awful illegal, antihuman action in the history of Ukraine, Man-Made Famine (1932–1933).

The objective factor facilitating the illegal, antinational, antihuman Stalin's activity was the dictator's regime of personal unrestricted uncontrolled Stalin's power which appeared not without reason. The objective factor facilitating it was, firstly, the existing political and legal power of the USSR in the form of the dictatorship of proletarians. It opened vast opportunities to the Stalin's totalitarian regime to use violence in the struggle with the so-called «enemies of the people». Secondly, the totalitarian and authoritarian system of party and state leadership openly rejected the democratic essence of laws and freedoms of an individual, norms and procedures existing in democratic states, and transformed a law enforcement authority into a repressive and punitive system. Thirdly, Stalin repeatedly emphasized that in the course of building of socialism, both inside and outside of the state, its enemies would do their best in order not to allow capitalist set-ups in the USSR, therefore class warfare would be escalated. This instruction of the dictator directed the entire activity of the NKVD for the search of «enemies of the people».

Stalin's cult of personality and terror set off by him triggered fear. It came to the dwelling of each Soviet family, in the consciousness of not only ordinary citizen, but also the dictator's inner circle. The purpose of terror was first of all to create a feeling of total fear, powerlessness and enslavement before the authorities in the people's consciousness.

Key words: *state, people, right, power, law, totalitarianism, crime, terror, «enemy of the people», dictatorship.*

Стаття надійшла 15 вересня 2017 р.